

UNIUNEA EUROPEANĂ

Proiect cofinanțat din Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Axa prioritară 6: *Educație și competențe*

Prioritatea de investiții: 10.i

Obiective specifice: 6.4, 6.6

Titlu proiect: *“Acces la programe de educație și formare profesională pentru tinerii și adulții din județul Dolj care au părăsit timpuriu școala (I)”*

Cod SMIS 2014+: 135711

Alexandru Lăpușneanul

de Costache Negruzzi

- caracterizarea personajului -

Activități de tip „A doua șansă – învățământ secundar inferior”

Modulul II: Cuvântul și textul

Expert curriculum limba română: Prof. Alina Felicia DUMITRU

Număr de ore: 3 ore TC

2 ore CDȘ

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi este prima nuvelă istorică din literatura română.

Publicată în **perioada pașoptistă**, în primul număr al **Daciei literare** (1840), nuvela ilustrează două dintre cele patru idei formulate de Kogălniceanu în articolul program *Introducere*: promovarea unei literaturi originale și inspirația din istoria națională. Ulterior, nuvela a fost inclusă în ciclul **Fragmente istorice**, din volumul **Păcatele tinereților**.

1. Nuvela reconstituie cea de a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul (1564 – 1569), lupta pentru impunerea autorității domnești și consecințele deținerii puterii de un domnitor crud.

Imaginea personalității domnitorului Alexandru Lăpușneanul este conturată în **Letopisețul Țării Moldovei** de Grigore Ureche, de unde Negruzzi preia unele scene, fapte sau replici, dar se distanțează de adevărul istoric prin apelul la ficțiune și prin viziunea romantică asupra istoriei. Personajul ilustrează un tip uman, având un destin și un profil psihologic, în conformitate cu ideologia pașoptistă și cu viziunea autorului, spre deosebire de persoana sau personalitatea istorică a cărei existență e consemnată în cronici.

Nuvela are ca **temă** evocarea unei perioade zburcinate din istoria Moldovei la mijlocul secolului al XVI-lea, a doua domnie a lui Lăpușneanul (1564 -1569), lupta pentru impunerea autorității domnești și consecințele deținerii puterii unui domnitor tiran.

Naratorul este omniscient, sobru, detașat, predominant obiectiv, dar intervine direct, subiectiv, folosind epitete de caracterizare precum: *tiran, curtezan, mișelul boier*. **Narațiunea** realizată la persoana a III-a, se desfășoară linear, cronologic, prin înlănțuirea secvențelor narative.

Caracterul dramatic al textului e dat de rolul capitolelor în ansamblul textului, asemenea unei piese de teatru, de realizarea scenică a secvențelor narative, de utilizarea predominantă a **dialogului**. **Narațiunea și descrierea** sunt reduse, având rolul de a crea suspansul sau de a anticipa acțiunea, așa cum apare descrierea romantică a cetății Hotinului.

Incipitul și finalul se remarcă prin sobrietate, iar stilul lapidar se aseamănă cu cel cronicăresc. Paragraful inițial rezumă evenimentele care motivează revenirea la tron a lui Lăpușneanul și atitudinea lui vindictivă. Frazele finale relatează sfârșitul tiranului în mod concis, lapidar și obiectiv.

Echilibrul compozițional este realizat prin organizarea textului narativ în patru capitole, care fixează momentele subiectului. Capitolele poartă un motto cu rol rezumativ, care constituie replici memorabile ale personajelor.

Personajele sunt caractere formate și se desprind din evoluția gradată a conflictului. În desfășurarea narativă, Alexandru Lăpușneanul este principalul element constitutiv, celelalte personaje gravitând în jurul personalității sale.

2. Alexandru Lăpușneanul este personajul principal din nuvelă, personaj romantic, excepțional, care acționează în împrejurări excepționale, cum ar fi scena uciderii boierilor, a pedepsirii lui Moțoc, a morții domnitorului otrăvit. Personajul întruchiează tipul domnitorului tiran și crud, construit din contraste, care are o psihologie complexă, calități și defecte puternice, fiind un *damnat* romantic.

Autorul îi marchează destinul prin cele patru replici memorabile, plasate în fruntea capitolelor. Destinul său este acela de a impune autoritatea domnească prin orice mijloace.

3. Crud, hotărât, viclean, disimulat, inteligent, bun cunoscător al psihologiei umane, abil politic, personajul este puternic individualizat.

Hotărârea de a avea puterea domnească este de neclintit și anunțată încă de la începutul nuvelei, în răspunsul dat soției lui Tomșa: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pe voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt.*” Hotărârea este pusă în practică prin guvernarea cu ajutorul terorii, lichidând posibilele opoziții prin omorârea celor 47 de capete boierești. Acestei voințe i se asociază și alte trăsături: abilitatea în ceea ce privește relațiile umane, diplomația, cunoașterea psihologiei umane, trăsături care devin mijloace perfide. Face promisiuni lingușitoare pentru ceilalți, dar care ascund un plan de răzbunare.

Promisiunea pe care i-o face lui Moțoc „*Îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului*”, îl liniștește pe boierul intrigant care se crede util domnitorului. Planul de răzbunare a domnitorului este crud pentru că în capitolul al III-lea Moțoc sfârșește sfâșiat de mulțime: „*Du-te de mori pentru binele moșiei dumatiale, cum ziceai însuși când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeste țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește țara pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele, și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.*” Sacrificându-l pe boier, se răzbună pentru trădarea acestuia în prima domnie și liniștește mulțimea revoltată. Stăpânirea de sine, sângele rece sunt dovedite în momentul pedepsirii lui Moțoc, pe care-l oferă gloatei ca țap ispășitor.

Leacul de frică promis doamnei Ruxanda, piramida formată din capetele boierilor reflectă sadismul domnitorului. Acesta dă dovadă de ipocrizie și atunci când soția îl roagă să nu mai verse sânge. Mai întâi, este impulsiv („*Muiere nesocotită!*”), ca apoi să se stăpânească și să-i promită că nu va mai ucide. Disimulat, regizează invitația la ospățul de împăcare, de fapt o cursă, de la alegerea locului și a momentului, la integrarea frazelor biblice în discurs (*Bate-voi păstorul și se vor împrăștia oile*). Domnitorul are o inteligență

diabolică reușind să manipuleze masele sau boierii și dovedește o cruzime ieșită din comun: asistă râzând la măcelul boierilor, născocoște schingiuri *ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești*.

În ultimul capitol, amenință chiar să-șiucidă propriul fiu în care vede un uzurpator al puterii. Uciderea lui prin otrăvire este singura cale de a-l opri și pedeapsa moralizatoare pentru cruzimea sa.

Personajul este caracterizat direct de către narator sau alte personaje și indirect prin fapte, limbaj, atitudini, comportament, relații cu alte personaje, gesturi, vestimentație.

Naratorul realizează în mod direct portretul fizic al domnitorului prin descrierea vestimentației specifice epocii: *Purta coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de catifea stacoșie, avea cabanița turcească*. Tot naratorul înregistrează gesturile și mimica personajului: *Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfântului ar fi tresărit, „răspunse Lăpușneanul cu sânge rece”*. Prin utilizarea substantivelor sunt precizate ipostazele personajului: *vodă, domnul, tiranul, bolnavul*, iar epitetele de caracterizare sunt mărci ale subiectivității: *nenorocitul domn, această deșănțată cuvântare*.

Caracterizarea realizată de alte personaje este succintă: *Crud și cumplit este omul acesta – mitropolitul Teofan, sau sângele cel pângărit al unui tiran ca tine – Spancioc*. **Autocaracterizarea** evidențiază trăsături morale: *„n-aș fi eu un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine?”*.

Caracterizarea indirectă se realizează prin **faptele** care evidențiază cruzimea personajului și dorința lui de a distruge influența boierilor: uciderea și schinguirea lor, arderea cetăților și reducerea numărului oștilor moldovene, uciderea boierilor, piramida pe care o arată cu satisfacție doamnei.

Replicile personajului sunt memorabile, două dintre ele figurând ca motto pentru prima și ultima parte a nuvelei. E vorba despre răspunsul dat soliei boierilor și despre amenințarea domnitorului aflat pe patul morții. Amenințarea *„De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu”* sugerează dorința de răzbunare a celui căzut. Celebrul răspuns, *Proști, dar mulți!*, trecut în limbajul comun, funcționând ca proverb, dovedește inteligența domnitorului.

Forța excepțională a personajului domină relațiile cu celelalte personaje. Potrivit esteticii romantice, portretul tiranului se conturează din lumini și umbre dar și din antiteza cu celelalte personaje: cruzimea lui cu blandetea doamnei Ruxandra, hotărarea lui cu lasitatea lui Motoc.

4. In opinia mea, personajul central al nuvelei impresionează prin titanism, forța de a-și duce planurile la bun sfârșit, indiferent de mijloace. Monumentalitatea personajului, excepționalitatea romantica, spectaculosul acțiunilor, concizia replicilor fac din Alexandru Lapusneanu un personaj memorabil

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

Proiect cofinanțat din Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Axa prioritară 6: *Educație și competențe*

Prioritatea de investiții: 10.i

Obiective specifice: 6.4, 6.6

Titlu proiect: *“Acces la programe de educație și formare profesională pentru tinerii și adulții din județul Dolj care au părăsit timpuriu școala (I)”*

Cod SMIS 2014+: 135711

Alexandru Lăpușneanul

de Costache Negruzzi

- **nuvelă istorică de factură romantică (perioada pașoptistă) –**

Activități de tip „A doua șansă – învățământ secundar inferior”

Modulul II: Cuvântul și textul

Expert curriculum limba română: Prof. Alina Felicia DUMITRU

Număr de ore: 7 ore TC

3 ore CDȘ

Nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de C. Negruzzi este prima nuvelă istorică din literatura română.

Publicată în **perioada pașoptistă**, în primul număr al *Daciei literare* (1840), nuvela ilustrează două dintre cele patru idei formulate de Kogălniceanu în articolul-program *Introducere*: promovarea unei literaturi originale și inspirația din istoria națională.

Opera literară *Alexandru Lăpușneanul* este o nuvelă istorică de factură romantică pentru că este inspirată din trecutul istoric, prin temă, prin subiect, personaje, și culoarea epocii.

Costache Negruzzi este întemeietorul nuvelei istorice românești și primul scriitor care valorifică într-o creație literară cronicile moldovenești (*Letopisețul Țării Moldovei* de Miron Costin și Grigore Ureche) Din cronică lui Ureche preia imaginea domnitorului Alexandru Lăpușneanu dar și scene, fapte, replici, precum motto-ul primei și ultimei părți. Scriitorul se detașează de realitatea istorică prin apelul la ficțiune și prin viziunea romantică asupra istoriei.

Nuvela are ca **temă** evocarea unei perioade zbuciumate din istoria Moldovei secolului al XVI-lea, a doua domnie a lui Lăpușneanul (1564 -1569), lupta pentru impunerea autorității domnești.

Naratorul este omniscient, predominant obiectiv, dar intervine subiectiv, folosind epitete de caracterizare precum: *tiran, curtezan, mișelul boier*. **Narațiunea** realizată la persoana a III-a, se desfășoară linear, cronologic, prin înlănțuirea secvențelor narative.

Incipitul și finalul se remarcă prin sobrietate, iar stilul lapidar se aseamănă cu cel cronicăresc.

Echilibrul compozițional este realizat prin organizarea textului în patru capitole, care fixează momentele subiectului. Capitolele poartă un motto cu rol rezumativ, care constituie replici memorabile ale personajelor.

Capitolul I, având ca motto *Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...* cuprinde expozițiunea și intriga. Lăpușneanul se întoarce la tronul Moldovei cu sprijin turcesc și e întâmpinat la Tecuci de solia lui Ștefan Tomșa, formată din: Moțoc, Veveriță, Spancioc și Stroici. Intriga o constituie hotărârea lui Lăpușneanul de a-și relua tronul și dorința de a se răzbuna pe boierii trădători.

Evenimentele prezentate în **partea a doua** a nuvelei constituie desfășurarea acțiunii. Lăpușneanul își reia tronul, Tomșa fuge în Muntenia, domnitorul incendiază toate cetățile cu excepția Hotinului pentru a distruge averile boierești sau chiar omoară boieri. Motto-ul *Ai să dai samă, Doamnă!* constituie amenințarea văduvei care o critică pe doamna Ruxandra că nu ia atitudine față de crimele soțului său. Domnița Ruxanda intervine pentru a-l ruga să înceteze omorurile, iar Lăpușneanul îi promite un *leac de frică*.

Partea a III-a cuprinde mai multe scene, printre care și punctul culminant al acțiunii: piramida făcută din 47 de capete boierești. Lăpușneanul participă la slujba de la biserică, apoi ține un discurs îndemnându-i pe boieri la împăcare și la un ospăț. După ce spiritele se încing, începe măcelul. Boierii vor fi uciși, iar din capetele lor va face o piramidă după rangul fiecărui boier, era „leacul de frică” pentru domnița Ruxanda. Moțoc e dat pe mâna mulțimii care îl va omorî. Mottoul *Capul lui Moțoc, vrem!* este cererea vindictivă a poporului care-l condamnă pe Moțoc pentru toate nemulțumirile

Ultima parte a nuvelei prezintă deznodământul. După patru ani de cumplite evenimente, Lăpușneanul se retrage în cetatea Hotinului. Bolnav de friguri, domnitorul este călugărit. Când își revine, amenință să-iucidă pe toți, inclusiv pe propriu-i fiu. Este momentul când rostește celebra replică devenită motto al acestui capitol: „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu....*” Doamna Ruxanda acceptă sfatul boierilor de a-l otrăvi. Cei care săvârșesc aceste acte sunt Spancioc și Stroici.

Conflictul nuvelei este complex și pune în lumină personalitatea puternică a personajului principal. **Conflictul principal exterior** este de ordin politic: lupta pentru putere între domnitor și boieri. **Conflictul secundar**, între domnitor și Moțoc, boierul care-l trădase, este anunțat în primul capitol și încheiat în al treilea.

Timpul și spațiul acțiunii sunt precizate și conferă verosimilitate narațiunii: întoarcerea lui Lăpușneanul la a doua domnie. În primele trei părți evenimentele se desfășoară îndată după revenirea la tron, iar în ultima parte, patru ani mai târziu, se prezintă moartea domnitorului.

Alexandru Lăpușneanul este personajul principal al nuvelei, personaj romantic, excepțional, care acționează în situații excepționale, precum în scena uciderii boierilor sau a pedepsirii lui Moțoc. El întruchipează tipul domnitorului tiran și crud, construit din contraste și are o psihologie complexă, calități și defecte puternice, *un damnat romantic* (G. Călinescu).

Personajului îi este evidențiată o trăsătură esențială careia i se subordonează altele, secundare. Astfel, în goana după putere, Lăpușneanul se dovedește a fi crud, hotărât, viclean, disimulat, inteligent, bun psiholog, abil politic, fiind totodată puternic individualizat. El este **caracterizat direct de către narator sau alte personaje**, dar și **indirect, prin fapte, limbaj, comportament, relațiile cu alte personaje, gesturi, atitudine, vestimentație**. Forța excepțională a personajului domină relațiile cu celelalte personaje, care sunt manipulate de domnitor.

Având capacitatea de a ne surprinde într-un mod convingător, Lăpușneanul este un personaj rotund, spre deosebire de celelalte personaje individuale, plate, construite în jurul unei idei sau calități.

Doamna Ruxanda este un personaj secundar, de tip romantic, construit în antiteză cu Lăpușneanul: este blândă și are un caracter slab. Ea nu acționează din voință proprie nici când îi cere domnitorului să înceteze cu omorurile, nici când îl otrăvește.

Boierul Moțoc reprezintă tipul boierului trădător, viclean, laș, intrigant. Nu urmărește decât propriile interese. De aceea îl trădase pe Lăpușneanul în prima lui domnie, iar la întoarcerea acestuia, îl lingușește. Este laș în fața primejdiei, încercând să-l convingă pe domnitor să nu-l dea pe mâna mulțimii.

Personajele episodice, Spancioc și Stroici au rol justițiar. Ei reprezintă boierimea tânără, iubitoare de patrie. Dar tot ei sunt cei care o sfătuiesc pe domnița Ruxanda să-și otrăvească soțul, asistând apoi la ultimele clipe ale domnitorului.

Personajul colectiv, mulțimea, apare pentru prima dată în literatură română. Psihologia mulțimii este surprinsă în mod realist. Ea *venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea*. La început gloata pare nehotărâtă, nu se aștepta ca domnitorul să-i întrebe ce vor, apoi cer într-un glas capul lui Moțoc. Arta naratorului constă în surprinderea gradată a stărilor psihologice ale mulțimii.

Limbajul prozei narative redă culoarea locală conținând expresii populare - *mulțimea rămasă cu gura căscată*, arhaisme- *vornicul, spătarul* regionalisme - *clipală*, dar și neologisme care conservă forma de secol XIX și constituie chiar figuri de stil, precum comparația, *acest din urmă cuvânt (...)/fu ca o schinteie electrică*.

Stilul narativ se remarcă prin concizie, sobrietate, claritate, echilibru între termenii arhaici și neologici, simplitatea topicii.

Prezența naratorului se face simțită prin **topica afectivă**: *această deșănțată cuvântare, ticălosul boier, nenorocitul domn*. Acestea au rolul de a caracteriza direct personajele. **Limbajul personajelor** este și el un mijloc de caracterizare și concentrează atitudini, redă trăsături în mod indirect, prin replici memorabile, cum e cea dată de Lăpușneanul soliei care voia să-l împiedice a intra în țară: *„Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt.”*

Prima nuvelă istorică din literatura română nu aduce în fața contemporanilor un model de patriotism, ci un antimodel de conducător.

Coexistența elementelor romantice cu elemente clasice într-o operă literară este o trăsătură a **literaturii pașoptiste**.

În opinia mea, nuvela istorică, **Alexandru Lăpușneanul** este **nuvelă romantică prin** inspirația din istoria națională, prin specie, temă, personaje excepționale în împrejurări excepționale, personajul principal alcătuit din contraste, antiteza angelic – demonic, culoarea epocii.

Elementele romantice se împletesc cu cele clasice: echilibrul compoziției, construcția simetrică, aspectul verosimil al faptelor, caracterul obiectiv al narațiunii. Interesul pentru culoarea locală deschide drumul **observației realiste** a cadrului prin tehnica detaliului, semnificativ, caracterul pictural al unor scene.

Valoarea nuvelei este exprimată prin afirmația lui G. Călinescu: „*nuvela istorică **Alexandru Lăpușneanul** ar fi devenit o scriere celebră ca și **Hamlet** dacă ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale.*”